

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp för
Specialpedagogexamen
VT 2017

Överlämningar från grundskolan till gymnasiet - gymnasielärares perspektiv Vem, vad, hur och när?

Susann Bengtsson Shepherd
Therése Alvnil

Sektionen för lärande och miljö

Författare/Author

Susann Bengtsson Shepherd och Therése Alvnil

Titel/Title

Överlämningar från grundskolan till gymnasiet - gymnasielärares perspektiv. Vem, vad, hur och när?
Who, what, when and how? - a study of what kind of information teachers find valuable about students
transitioning to upper secondary school

Handledare/Supervisor

Carina Henriksson

Examinator/Examiner

Daniel Östlund

Abstract

Problemområde: Övergången mellan grundskolan och gymnasiet är mycket komplex. Viktig information gällande elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar behöver överföras för att säkerställa att dessa elever även efter grundskolan får den hjälp de behöver.

Syfte: Att undersöka gymnasielärares upplevelser av överlämningar mellan grundskolan och gymnasiet gällande elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar.

Teoretisk ram: Studien utgår ifrån ett sociokulturellt perspektiv. Tidigare forskning inom områdena specialpedagogiska perspektiv samt fenomenet överlämning går också igenom.

Metod: En kvalitativ studie där sex semistrukturerade intervjuer med verksamma gymnasielärare bildar underlag för analysen.

Resultat med analys: Studien visar att samarbete mellan grundskolan och gymnasiet såväl som samarbete med eleven själv och dennes vårdnadshavare är viktigt. Information som sammanställts och bearbetats innan den når undervisande lärare ses som meningsfull så länge den inte upplevs undanhålla något. Vidare framkommer att information om diagnoser endast ses som meningsfulla om information om tidigare lyckade strategier för den enskilda eleven inkluderas och att information om respektive elevs förmåga i den sociala kontexten upplevs underlätta relationsskapandet.

Konklusion: Överlämning som aktivitet är, med utgångspunkt från sociokulturell teori, situerad - det vill säga att alla delar hänger ihop och interagerar med varandra - och synen på vad som är meningsfull information om blivande elever varierar (ibland stort) från lärare till lärare.

Implementering: Studien visar på fenomenet överlämnings komplexitet och kan således bidra med ökad förståelse för detta. Verksamma specialpedagoger, eller den/de yrkeskategorier som har huvudansvaret vid överlämningar mellan grundskolan och gymnasiet på den enskilda verksamheten, bör föra en kontinuerlig dialog med gymnasielärarna om deras syn på vad som är meningsfull information gällande blivande gymnasieelever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar.

Ämnesord: specialpedagogik, överlämning, särskilda behov, diagnoser, sociokulturell teori

Förord

Stort tack till alla er som ställde upp på intervjuer och delade mer er av era erfarenheter till denna studie. Tack vare er kommer vi som verksamma specialpedagoger att ha viktiga insikter i fenomenet överlämningar. Tack också till alla de elever som vi träffat under åren - det är ni som gör vårt arbete så berikande.

Susann Bengtsson Shepherd

Therése Alvnil

Kristianstad 2017-05-01

INNEHÅLL

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Studiens avgränsning	6
1.3 Studiens upplägg	7
2. Teoretiskt ramverk och tidigare forskning	8
2.1 Sociokulturell teori	8
2.1.1 Meningsfull kommunikation	8
2.1.2 Situerad kunskap och information	9
2.1.3 Språket som medierande verktyg	10
2.2 Tidigare forskning	11
2.2.1 Specialpedagogiska perspektiv	11
2.2.2 Överlämningar	13
3. Metod	17
3.1 Metodval	17
3.2 Undersökningsgrupp	17
3.3 Genomförande	18
3.4 Bearbetning	18
3.5 Tillförlitlighet	20
3.6 Etik	21
4. Resultat	22
4.1 Gymnasielärarnas erfarenheter av överlämningar	22
4.2 Den information gymnasielärarna vill få vid en överlämning	24
4.3 Den information gymnasielärarna upplever att de får - och deras åsikter om den	28
4.4 Sammanfattning	31
5. Diskussion	32
5.1 Diskussion och analys av resultaten	32
5.1.1 Vem överlämnar/bör överlämna informationen	32
5.1.2 Vilken slags information överlämnas/bör överlämnas	34
5.1.2.1 Diagnoser gällande elevens kompetens i det sociala samspelet	34
5.1.2.2 Diagnoser gällande läs- och skrivproblematik	35
5.1.2.3 Konkreta anpassningar samt icke skolrelaterade faktorer	35
5.1.3 Hur och när informationen överlämnas/bör överlämnas	36
5.1.3.1 Struktur, rutiner och organisation	36
5.1.3.2 Tid, sammanhang och meningsfullhet	37
5.1.3.3 Språk och text	38
5.2 Sammanfattande slutsatser	39
	3

5.3 Metoddiskussion	40
5.3 Tillämpning	41
5.4 Fortsatt forskning	41
Referenser	43
Bilaga 1 - Brev	46
Bilaga 2 - Intervjuguide	47

1. Inledning

Varje höst möter vi som ämneslärare på gymnasiet nya elever, bland dessa finns alltid någon eller några som är i behov av särskilt stöd eller extra anpassningar. Det händer att vi från överlämnande skola får veta väldigt mycket om enskilda elevers tidigare skolbakgrund, och det händer även att vi får veta väldigt lite om densamma. Utifrån våra erfarenheter är dock informationen om elever i behov av särskilt stöd eller extra anpassningar inte sällan bristande, irrelevant och till och med oanvändbar. Som blivande specialpedagoger väljer vi därför att i detta examensarbete titta närmare på fenomenet överlämningar.

Enligt Skolverkets (2016) skrift "Övergångar inom och mellan skolor och skolformer" är övergången från högstadiet till gymnasiet generellt sett den mest komplexa bland de övergångar som en eleven går igenom under sin skoltid från förskolan upp till gymnasiet. Studie- och yrkesvägledare har en nyckelroll i arbetet med övergångarna, men vid höstterminens start är de oftast upptagna av omflyttningar och byten mellan klasser och skolor. Således blir specialpedagogen ofta en nyckelperson vad gäller organisation och ansvarstagande av överlämningar vid skolstart, där denne tillsammans med elevhälsoteamet har en viktig roll för att undervisande lärare ska få ta del av relevant information kring blivande elever (Skolverket, 2016). Information som kan underlätta lärarens arbete med att utforma undervisningen i enlighet med läroplanen för gymnasiet Gy11.

Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Det finns olika vägar att nå målen. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. (...) Skolan ska sträva efter flexibla lösningar för organisation, kursutbud och arbetsformer. (Skolverket, 2011:6f)

De flesta eleverna klarar övergången bra men för de elever som är i behov av extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram är det extra viktigt att information om deras behov överförs från grundskolan till gymnasiet (Skolverket, 2016). Möllås (2009), som i sin avhandling "Detta ideliga mötande" under tre års tid observerat bland annat så kallade överlämningskonferenser, menar att det är tydligt att det råder någon form av brist i kommunikationen eller informationsöverföringen. Det läggs enligt Möllås ner mycket tid på insamling av information, dokumentation och mötestid, men:

Hela arrangementet faller platt och den goda tanken om överlämningskonferensernas värde blir till intet, när fältobservationerna senare visar att den information som grundskolan lämnade inte innebar någon större förberedelse eller anpassning av skolpraktiken för den berörda eleven. (Möllås, 2009:232)

I ett sociokulturellt perspektiv är samspelet mellan individ och grupp centralt för att individen ska kunna ta till sig information och kunskap. Genom mellanmännisklig kommunikationen ska det ske någon form av återskapande av den kollektiva kunskapen (Säljö, 2000), i detta fall information om elever, till individen, det vill säga den undervisande läraren på gymnasiet. Följande studie försöker belysa vilken information och kunskap som upplevs vara relevant, användbar och meningsfull för den undervisande läraren att ta del av när det gäller elever i behov av särskilt stöd men även vilka faktorer som påverkar om det sker eller inte sker någon form av informationsöverföring.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur sex gymnasielärare upplever överlämningsförfarandet gällande elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar.

Studien bygger på följande frågeställningar:

- Vilken information anser de sex gymnasielärarna vara relevant och användbar gällande blivande gymnasieelever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar?
- Upplever de sex gymnasielärarna att de får denna information?

1.2 Studiens avgränsning

Följande studie undersöker endast sex gymnasielärares upplevelser av överlämningar från grundskolan gällande elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar. Således finns här inte några kommentarer från varken andra, i överlämningsmanhang, eventuellt involverade yrkeskategorier, såsom specialpedagoger, studievägledare, grundskollärare och rektorer, och inte heller från eleverna själva. Alltför många röster hade gjort studien för omfattande i relation till tiden för genomförandet.

1.3 Studiens upplägg

Studien inleds med kapitel 2 som innehåller en kort presentation av den sociokulturella teorin då det är denna som ligger till grund för analysen. I samma kapitel följer sedan en genomgång av tidigare forskning gällande specialpedagogiska perspektiv samt inom området övergångar från olika skolstadier i vilket överlämningar har en central roll. Kapitel 3 inleds med en presentation av metod. Därefter följer en genomgång av den för studien utvalda undersökningsgruppen samt en beskrivning av hur genomförandet såväl som bearbetningen av materialet gick till. Kapitlet avslutas med en kort diskussion kring studiens tillförlitlighet samt de etiska förhållningsregler som följdes under arbetets gång. I kapitel 4 redovisas sedan resultaten. Det kapitlet avslutas med en lättöverskådlig sammanfattning i tabellform av respektive lärares upplevelser och önskemål angående överlämningar. Därefter följer kapitel 5 i vilket resultaten analyseras och diskuteras med utgångspunkt i det teoretiska ramverk och den tidigare forskning som presenterades i kapitel 2. I kapitel 5 ges också en metoddiskussion samt en efterföljande diskussion kring studiens tillämpning såväl som möjlig fortsatt forskning inom området.

2. Teoretiskt ramverk och tidigare forskning

I detta kapitel presenteras det teoretiska ramverk som ligger till grund för analysen av resultaten samt tidigare forskning inom områden som rör studien.

2.1 Sociokulturell teori

Överlämningar i skolans värld handlar i huvudsak om överföring av information från en grupp människor till en annan, vilket innebär att det bör ske någon form av kommunikation i ett socialt sammanhang. För att söka djupare förståelse av fenomenet överlämningar analyseras resultatet från denna studie med utgångspunkt i den sociokulturella teoribildningen. Inom denna teori är grundtanken att förstå hur mentala processer, kommunikation och fysiskt agerande förhåller sig till och påverkas av den sociala samverkan och det samarbete som sker inom olika kulturella, institutionella och historiska sammanhang (Dysthe, 2003; Dysthe & Inghland, 2003; Säljö, 2000; Wertsch, 1998).

2.1.1 Meningsfull kommunikation

Inom det sociokulturella perspektivet anses samarbete och interaktion vara grunden till allt lärande. Även motivation och engagemang är en viktig aspekt för att vi som människor ska ta till oss ny kunskap, och för att det ska ske bör kunskapen som förmedlas upplevas som meningsfull och betraktas som viktig i de sammanhang vi ingår och tillhör (Dysthe, 2003). Med utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet pekar Säljö (2000) på att kunskaper och färdigheter är en del av vår kultur och omgivning, de är således en del av vår sociokulturella resurs. Dessa kunskaper och färdigheter kan vara av både det språkliga, intellektuella och fysiska slaget och bygger på insikter och handlingsmönster som har byggts upp historiskt, över tid, i ett samhälle vilket betyder att dessa resurser varierar i olika samhällen och kulturer. Säljö poängterar att dessa kunskaper och färdigheter inte är situerade i hjärnan och hos individen, som visserligen kan analysera de begrepp som är kopplade till dem, utan de finner sin innebörd och mening genom kommunikation och interaktion med andra människor. "Det är genom kommunikation som sociokulturella resurser skapas, men det är också genom kommunikation som de förs vidare" (Säljö, 2000:22).

Det sociokulturella perspektivet är således intressant att utgå ifrån i denna studie eftersom själva överlämningsförfarandet kan betraktas som en form av kommunikation och interaktion

med andra människor. Den eventuella information som ges om eleven kan betraktas som en sociokulturell resurs och individens förmåga att ta till sig information och kunskap påverkas av, i det här fallet, i vilken mån gymnasielärarens uppfattar informationen som meningsfull, relevant och användbar.

2.1.2 Situerad kunskap och information

Överföring av information och kunskap handlar dock inte bara om mottagaren och innehållet av den kunskap som ska förmedlas utan även om vem som förmedlar, i vilket sammanhang det sker och synen på hur kunskapsöverföringen går till. När det gäller kunskapsöverföring påpekar Säljö (2000) med utgångspunkt i den allmänna synen på kunskap att den ses som en sann avbildning av verkligheten. En avbildning där kunskapsbildandet delvis "skall vara objektivt och opåverkat av betraktarens utgångspunkt eller position ... kunskapen är neutral och oberoende av vem som producerat den - den är 'kall'" (Säljö, 2000:26). Detta synsätt anser Säljö är problematiskt och jämför med det sociokulturella perspektivet där kunskap snarare är 'varm' eftersom den för det mesta är ett resultat av engagemang och interaktion. Dessutom poängterar Säljö att olika perspektiv ger olika kunskaper, att samma företeelse kan förstås olika beroende på vilket perspektiv och vilken kunskapsgrund individen utgår från. Han exemplifierar detta genom att jämföra hur en troende kristen och en vetenskapsman ser på människan.

Ett grundläggande synsätt inom sociokulturell teori är att mänskliga handlingar, till vilka informations- och kunskapsöverföring kan räknas, måste sättas i relation till vilken verksamhet, vilken aktivitet, vilka sociala och fysiska kontexter de ingår i. Alla dessa delar är knutna till varandra, interagerar med varandra och kan inte separeras från varandra, de är situerade (Dysthe, 2003; Säljö, 2000).

Vi blir inte påverkade av kontexten, eftersom alla våra handlingar och vår förståelse är delar av kontexten. Det finns inte först en kontext och sedan en handling, utan våra handlingar ingår i, skapar och återskapar kontexter. (Säljö, 2000:135)

Således kan det vara så att den kunskap en gymnasielärare upplever att han eller hon har om en elev efter en överlämningskonferens förändras när han/hon sedan träffar eleven i klassrummet. I ett sociokulturellt perspektiv är kunskaper inte något som individen per

automatik har inom sig bara för att den har tagit till sig information i verbal eller skriftlig form. Utan kunskaper är något som finns först när informationen används i mötet med vardagen, då blir kunskapen den resurs genom vilken individen kan lösa olika problem, kommunicera med andra och hantera praktiska situationer på ett för stunden ändamålsenligt sätt (Säljö, 2000).

2.1.3 Språket som medierande verktyg

Den interaktion som sker vid överlämningskonferenser innebär att det förekommer en hel del språklig kommunikation av både det verbala och skriftliga slaget. Genom denna form av kommunikation ska de medverkande försöka förstå och tolka verkligheten tillsammans. Det sker en form av mediering vilket är ett grundläggande begrepp inom det sociokulturella perspektivet. Mediering som begrepp används för att förklara den samverkan som sker mellan de kulturella, fysiska och intellektuella/språkliga redskap som är skapade av och används av oss människor för att förstå, tolka och agera i verkligheten. Det allra viktigaste medierande redskapet för mänsklig kommunikation är språket genom vilket vi skapar och delar kunskap och erfarenheter med varandra och skapar mening och delaktighet i det vi gör eller ska göra (Säljö, 2000). Säljö delar in språkets funktion i tre beståndsdelar:

Språkets utpekande funktion - Språket kan peka på sådant som finns i den verklighet vi befinner oss i just nu - men kan även indikera sådant som vi inte ser, som inte är närvarande - sådant som har hänt och som ska hända (Säljö, 2000). Vi kan beskriva, analysera och förstå olika företeelser med hjälp av språket som kanske en diagnos eller en teori.

Språkets semantiska funktion - Språket ses som en resurs för kunskapande om och beskrivning av världen och verkligheten, en ytterst flexibel resurs. Denna flexibilitet innebär att en beskrivning av en person kan förändras beroende av till exempel i vilket sammanhang den sker, vad vi vill förmedla och vad som förväntas av oss. Språket har både en kollektiv, kulturell betydelse men även en individuell sådan och "frågan blir då hur individer tillägnar sig innebörder och betydelser, och hur samspelet ser ut mellan vad ord betyder för en enskild individ och vad de betyder för kollektivet." (Säljö, 2000:87)

Språkets retoriska funktion - Språket har en tydlig social funktion. Samma uttalande kan betyda olika beroende av till vem, hur och var man säger något. Språket ses som "ett

levande redskap för att skapa mening mellan människor som agerar i och genom språket i sociala praktiker.” (Säljö, 2000:89)

Det talade språket är det primära sättet för människan att kommunicera med andra - det finns inom människan, det är något individen utvecklar och behärskar på ett naturligt sätt. Detta kan jämföras med skriftspråket, en resurs skapad av människan, ett konstgjort medium som ligger utanför människan som kan finnas kvar inom en kultur över obegränsad tid och kan spridas till andra människor. Själva skrivandet och skapandet av olika texter är oftast en enkelriktad form av kommunikation utan den feedback som ett samtal oftast medför. När något skrivs ner finns det därför oftast en medvetenhet av hur mottagaren kommer att uppfatta det nedskrivna samtidigt som det blir en tolkning av verkligheten (Säljö, 2000).

2.2 Tidigare forskning

2.2.1 Specialpedagogiska perspektiv

En oroväckande utveckling de senaste tjugo åren är att lusten att diagnostisera, kategorisera, nivågruppera och segregera är påtaglig bland våra beslutsfattare (Karlsudd, 2012). Detta trots att specialpedagogisk forskning som anlägger det relationella perspektivet, det vill säga ett perspektiv där omgivande faktorer ses som delar av problemet till skillnad från ett kategoriskt perspektiv där elevens egenskaper är grunden för åtgärder, har vuxit såväl nationellt som internationellt (Aspelin, 2013). Det relationella perspektivet förutsätter att man försöker se elever *i svårigheter* snarare än *med svårigheter* (Rosenqvist, 2007). Elever som är *i svårigheter* är skolans gemensamma ansvar och stödjande åtgärder ska därför inriktas mot olika nivåer i skolans verksamhet, och specialpedagogiken ska kopplas till den vanliga undervisningen (Ahlberg, 2013). Det specialpedagogiska fältet är således ett fält i rörelse. Specialpedagogikens huvudintresse har tidigare varit att studera individer (eller grupper av individer) i behov av särskilt stöd och att utveckla metoder för att stödja och hjälpa. Men under senare årtionden har kunskapsbildningen istället börjat behandla problemställningar med anknytning till inkludering och olika aspekter av normalitet och avvikelse, delaktighet och gemenskap (Ahlberg, 2007). Om lärare i högre grad kunde se differentierad undervisning med utgångspunkt i respektive elevs behov som en naturlig del av det dagliga arbetet, snarare än som speciallösningar, skulle risken att elever känner sig annorlunda och utpekade minska.

Med andra ord skulle alla lärare betrakta alla elever som kapabla till fortsatt lärande men från olika utgångspunkter (Persson, 2013). Specialpedagogik skulle således vara en naturlig del i respektive lärares undervisning, och i längden kanske därför inte längre vara ”special”. I skolans styrdokument kan det också tyckas som om gränserna mellan specialpedagogik och pedagogik har blivit oskarpa. Specialpedagogik är i princip giltig för alla elever, inte endast för elever i behov av särskilt stöd. I ljuset av en inkluderande skola kan det ses som en styrka att specialpedagogik och pedagogik närmar sig varandra, eftersom det kan föra med sig en ökad genomslagskraft för intentionen om en skola för alla (Ahlberg, 2007). Ahlberg (2013) menar att skolans uppgift är att kompensera för elevers olika förutsättningar men riktar samtidigt kritik mot det kompensatoriska perspektivet eftersom det utelämnar de elever som inte har någon psykologisk eller neurologisk problematik. Det kan finnas andra grunder till att elever inte klarar av skolan som kön, etnisk bakgrund, föräldrarnas utbildningsnivå och social bakgrund. Dessa elever kan också bli hjälpta av en kompensatorisk miljö. Hon menar även att när man skiljer ut eleven från gruppen genom utredningar och eventuell diagnostisering kan elevens självförtroende påverkas negativt. Det kompensatoriska stödet behöver dock enligt Ahlberg inte betyda utpekande av enskilda elever och det har sin grund i tankar om solidaritet och alla människors lika värde som fanns i den tidiga folkbildningstanken. Det kan innebära att man får gå i skolan fast man sitter i rullstol eller att man får hjälpmedel om man har dyslexi, man ska genom kompensatoriska hjälpmedel bli jämlik med övriga elever (Ahlberg, 2013).

Forskning inom specialpedagogik kan också anta ett samhälls- och strukturperspektiv där förklaringar till skolproblem istället söks hos samhälleliga strukturer och maktförhållanden (Ahlberg, 2013). Haug (2012) antar ett sådant perspektiv och menar att vid *integrering* förväntar man sig att eleven ska anpassa sig efter skolan medan man vid *inkludering* förväntar sig att skolan och samhället ska anpassa sig efter eleven. Haug konkretiserar riktlinjer för hur man skulle kunna arbeta med inkludering i skolan och menar att dessa kan appliceras på både statlig nivå, kommunal nivå och skolnivå:

Gemenskap: Alla har rätt till utbildning i sin närmiljö och att tillhöra den sociala gemenskap som skolan och en grupp och klass kan innebära.

Delta: Alla har rätt att delta i meningsfulla aktiviteter utifrån sina egna

förutsättningar. Äkta deltagande är om man kan bidra med något eget till gemenskapen och samhället.

Medverkan: Alla ska få göra sin röst hörd. Elever och föräldrar ska bli informerade om vad som händer i utbildningen och de ska få möjlighet att kunna påverka om de vill.

Utbyte: Alla har rätt till att få ett socialt och kunskapsmässigt utbyte av den utbildning man deltar i. (Haug, 2012:86)

2.2.2 Överlämningar

Skolverket (2016) pekar i sitt stödmaterial "Övergångar inom och mellan skolor och skolformer" på tre faktorer som underlättar övergångar mellan skolstadier. Först och främst pekar man på vikten av ett förtroendefullt samarbete mellan skolan och vårdnadshavaren. Därefter lyfts betydelsen av samverkan och synkronisering både på överlämnande och mottagande skola fram. Slutligen poängterar Skolverket vikten av att dokumentationen om elever håller en hög professionell nivå, syftet med dokumentationen ska vara tydligt och informationen däri ska vara aktuell och relevant. I den blankettmall som avslutar Skolverkets stödmaterial finns också ett antal konkreta exempel på olika typer av extra anpassningar/särskilt stöd som kan vara av vikt för mottagande skola att få kännedom om: ett särskilt schema över skoldagen, undervisningsområde förklarar på annat sätt, extra tydliga instruktioner, stöd att sätta igång arbetet, hjälp att förstå texter, digital teknik med anpassade programvaror, anpassade läromedel, utrustning, extra färdighetsträning, specialpedagogiska insatser (enstaka eller regelbundna), särskild undervisningsgrupp, enskild undervisningsgrupp, anpassad studiegång samt resurslärare/assistent (Skolverket, 2016).

Möllås (2009) vill med tidigare nämnda avhandling beskriva, analysera och tolka kommunikation, samspel och handlingar inom olika kommunikativa kontexter där samtal sker med och om elever i gymnasieskolans dagliga praktik. Fokus ligger på elever i behov av särskilt stöd och kommunikation med och om elever i övergångsskedet mellan grundskolan och gymnasiet är en av flera kontexter som studerats. En slutsats Möllås drar med hjälp av studien är att överlämnandet i form av överlämningskonferens mellan personal på överlämnande och mottagande skola för den studerade elevgruppen har ringa inverkan på gymnasieskolans hantering av elevernas skolsituation. Informationen parterna utbytt har inte

inneburit att svårigheter upptäckts tidigare, med snabbare åtgärder som följd, eller att en eventuell problematik förhindrats genom bättre förberedelse från mottagande skolan. Möllås anser dessutom att det finns många kommunikativa kontexter i skolan som har en betydligt större inverkan på elevernas möjligheter att nå utbildningens mål, exempelvis framåtsyftande samtal med elever och deras vårdnadshavare. Ett antal lärare uttrycker i studien också själva sitt missnöje med den typen av möten som överlämningskonferenser är eftersom den information de anser sig få om eleven inte är den information de vill ha. Lärarna menar till exempel att mycket av överlämningarna handlar om värderingar och väldigt sällan om pedagogik. Vad som behövt anpassas för att respektive elev ska lyckas med sina studier är sällan i fokus (Möllås, 2009). En av lärarna uttrycker detta på följande sätt:

Det X-skolan inte tycker är nå nting kan Y-skolan skriva 10 sidor om, och det beror ju helt på vad man har för kultur på den skolan. Därför tänker jag varje gång jag sitter på dom där mötena. Ska jag verkligen veta det här? (...) Det heter ju pedagogiska överlämningar... Jag skiter fullständigt i om den här flickan är tyst och aldrig säger nånting. Det vill jag inte veta på en överlämning. Jag vill veta vad har man anpassat? Har hon behövt nå n speciell pedagogik under sin grundskoletid för att klara sina betyg?

(Möllås, 2009:116f)

Dorman (2012) å andra sidan, som i sin artikel "Transitioning to high school" lyfter fram fyra fokusområden som underlättar övergången från middle school till high school för alla elever, men i synnerhet för elever i behov av särskilt stöd, tycks ha en annan syn på så kallade överlämningskonferensers betydelse. Dorman talar om begreppet "matriculation meetings" vilket presenteras och definieras som möten som hålls under den sista skolmånaden av det åttonde skolåret där personal från överlämnande skola delger personal från mottagande skola information om elever i behov av särskilt stöd. Deltagare på dessa möten definieras inte i detalj men "kan" enligt Dorman vara lärare, studievägledare, skolpsykolog och personal från administrationen. En "case manager" från överlämnande skola ansvarar för att informationen om varje elev finns på mötet. Enligt Dorman är "collaboration", det vill säga samarbete mellan personal från middle school och high school ett av de fyra viktiga fokusområden som underlättar övergången mellan skolformerna. Lärare, menar Dorman, måste ges tid att träffas och överlämningsteam på respektive skola såväl som rutiner för överlämning på varje skola måste upprättas och vara distriktsövergripande. Även Nordevall (2011) tar i sin avhandling, i

likhet med Möllås, upp lärares missnöje med överlämningsförfarandet. I den undersökta kommunen finns en handlingsplan och överlämningen sker delvis genom att skolpersonalen möts i en pedagogisk överlämning och även i en separat överlämning inom skolhälsovården. Det är elevvårdsteamet som är mottagare av informationen på gymnasiet och de har sedan ansvar för att lärarna ska få ta del av informationen. Enligt rektorerna är det dock svårt att överlämna rätt information. Och trots att det utifrån handlingsplanen ska lämnas information till lärarna är mentorerna missnöjda med den information som ges runt deras ansvarslever. De menar att det trots omfattande överlämningar mellan grund- och gymnasieskola råder en brist på kunskap “om varje elevs villkor och förutsättningar för lärande”. En mentor menar att de pedagogiska överlämningarna är värdelösa och föreslår att eleven istället ska ha med sig en mapp till gymnasiet. Något som Nordevall menar inte är en omöjlighet eftersom det finns en individuell utvecklingsplan på grundskolan vilken skulle kunna fungera som “en brygga mellan grund- och gymnasieskolan” (Nordevall, 2011).

Jon Olav Myklebust (2002) tar i sin studie “Inclusion or exclusion? Transitions among special needs students in upper secondary education in Norway” upp begreppet “gate keepers” vilket är intressant i relation till elevers möjligheter att lyckas med sina studier. “Gate keepers” är nämligen de personer som elever stöter på under sin skolgång som “both regulate and rule, and both stimulate and dominate at the same time” (Myklebust, 2002). Sålunda kan en “gate keeper” vare sig den är överlämnande eller mottagande lärare och dennes agerande vid övergången till gymnasieskolan ha stor betydelse för elevens fortsatta skolgång. I Möllås studie beskriver till exempel två lärare att de på grund av sitt missnöje med utformningen och innehållet på tidigare överlämningar valt att vägra ta emot information om blivande elever. Istället “överlämnar” eleverna sig själva till dessa lärare och får då själva beskriva vad de behöver för att lyckas med sin skolgång. Möllås lyfter också fram exempel då information om elever passerar upp till tre personer innan den når de slutliga mottagarna i kommunikationskedjan, det vill säga de undervisande lärarna, vilket påverkar vad det är för information som lärarna egentligen får. Samtidigt finns risker med att inte ta till vara på den information som redan finns om eleverna. Roll-Pettersson och Heimdahl Mattson (2007) vill med sin studie “Perspectives of mothers of children with dyslectic difficulties concerning their encounters with school: a Swedish example” skaffa en djupare förståelse av föräldrars erfarenheter och möten med skolsystemet vars barn har behov av särskilt stöd, i det här fallet på grund av dyslexi. De flesta av mödrarna i studien påpekade för skolan att det kunde bli

problem redan vid barnets skolstart men många upplevde trots det inte att deras barn fick det stöd de behövde vare sig på mellanstadiet eller högstadiet. Ett så kallat “vänta och se”-paradigm råder på många skolor vilket inte gynnar eleverna (Roll-Pettersson och Heimdahl Mattsson, 2007).

3. Metod

I följande kapitel redogörs för de olika metodologiska övervägande som har gjorts för att samla in material till denna studie samt en beskrivning av hur materialet därefter bearbetats.

3.1 Metodval

Eftersom metodvalet bör grunda sig på själva forskningsfrågan måste man fråga sig vilken form av kunskap som ska genereras. Handlar det om kunskap av kvantitativ natur kan man genom observation och mätning av olika företeelser på ett systematiskt sätt få fram representativa tal utifrån vilka komplexa samband förklaras med hjälp av logiska och matematiska metoder. Den kunskap som framkommer vid kvantitativ forskning används oftast för att prova och bygga på teoretisk kunskap inom ett visst område. Har man däremot en forskningsfråga där man vill försöka förstå människors tankar, handlingar och vad de anser är meningsfullt bör man använda sig av kvalitativa undersökningsformer vilka utgår från den hermeneutiska kunskapstraditionen där tolkning används som metod för att förstå ett mänskligt och/eller socialt fenomen (Gustavsson, 2004; Kvale & Brinkman, 2009).

Syftet med denna studie var att undersöka och förstå gymnasielärares upplevelser av överlämningsförfarandet. Det var således kvalitativ snarare än kvantitativ kunskap som skulle erhållas. Därför valdes semistrukturerade intervjuer som metod genom vilka det finns möjlighet att studera personers levda erfarenheter av ett fenomen. Metoden medgav också ett visst mått av öppenhet vilket även möjliggjorde för de medverkande att vara medskapare av den kvalitativa kunskapen som genererades (Gustavsson, 2004; Kvale & Brinkman, 2009).

3.2 Undersökningsgrupp

De personer, tre män och tre kvinnor (hädanefter benämnda med de fiktiva namnen Fredrik, Hans, Jan, Eva, Pia och Stina), som tillfrågades om att medverka i studien ingick samtliga i våra befintliga kontaktnät, det var således ett bekvämlighetsurval. För att avgränsa underlaget och uppnå en form av tvärsnittsdesign med ett visst mått av jämförbarhet (Bryman, 2011) styrdes urvalet in på gymnasielärare vilka undervisade på yrkesinriktade program. Vidare avgränsning skedde genom valet av gymnasielärare med olika ämneskompetenser från två kommuner i sydsverige; Matematik/Teknik, Engelska/Svenska, Idrott, Religion/Historia, Karaktärsämne/El och Karaktärsämne/Fordon. Detta för att till viss mån säkerställa fler

infallsvinklar av gymnasielärarnas erfarenheter av överlämningsförfarandet. Antagandet att fler infallsvinklar skulle säkerställas om lärarna som deltog i intervjuerna hade olika ämneskombinationer grundades endast på en allmän föreställning av att olika ämnen skulle kunna komma att innebära olika krav på informationen i en överlämning. Eftersom det också antogs krävas ett visst mått av erfarenhet för att ha någon form av upplevelse att berätta om var ett ytterligare krav att de utvalda hade minst fem års yrkeserfarenhet (Bryman, 2011; Gustavsson, 2004; Kvale & Brinkman, 2009).

3.3 Genomförande

Sex semistrukturerade intervjuer genomfördes med utgångspunkt från aktiva gymnasielärares livsvärld (Gustavsson, 2004; Kvale & Brinkman, 2009). En semistrukturerad intervju har fördelen att den öppnar upp för en mer flexibel intervjusituation där intervjuaren dels har möjligheten att styra diskussionen med hjälp av en frågeguide, dels kan styra diskussionen baserat på den intervjuades svar (Kvale & Brinkmann, 2009). För att ge de intervjuade möjlighet att svara så uttömmande som möjligt på frågorna och för att få dem att kanske agera som medforskare skickades några grundläggande frågeställningar ut per mail innan själva intervjun (se bilaga 1.) Där ombads de att i första hand fundera över om de kunde återge en positiv upplevelse av överlämningar eftersom det kan vara lättare att komma bort från allmänt tyckande om man utgår från en konkret händelse (Repstad, 2007). Tanken var också att komma ifrån den traditionella intervjusituationen och istället ge intervjun/mötet formen av en dialog med målet att öka förståelsen av ett fenomen (Gustavsson, 2004), i detta fall överlämningsförfarandet mellan grundskolan och gymnasiet för elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar. Santliga intervjuer varade i ca 30 minuter och spelades också in - endast ljudupptagning, vilket gjorde att intervjuaren inte behövde föra omfattande anteckningar under själva intervjun.

3.4 Bearbetning

Bearbetningen inleddes med att samtliga intervjuer transkriberades. Därefter sorterades respektive lärares svar in under de olika frågorna i intervjuguiden (se bilaga 2). Till själva resultatredovisningen sorterades lärarnas svar sedan in under följande tre rubriker baserade på uppsatsens frågeställningar:

- Gymnasielärarnas erfarenheter av överlämningar
- Den information gymnasielärarna vill få vid en överlämning
- Den information gymnasielärarna upplever att de får och deras åsikter om den

Under respektive rubrik (se kapitel 4) återgavs därefter lärarnas svar i löpande text och citat användes för att tydliggöra lärarnas resonemang. I resultatredovisningen kunde ett antal olika teman urskiljas som kunde kopplas till tidigare forskning och sociokulturell teori. Dessa teman var följande:

- Överlämningskonferens
- Eleven överlämnar sig själv
- Samarbete mellan gymnasiet och grundskolan vid överlämningen
- Information om diagnoser gällande elevens kompetens i det sociala samspelet och läs- och skrivproblematik
- Information om konkreta anpassningar
- Strukturering av information
- Information om det icke skolrelaterade
- Undanhållande av information/försköning
- Andrahandsinformation

Med inspiration av sociokulturell teori tolkades dessa teman som mänskliga handlingar och för att hitta relationer mellan dem och till vilken verksamhet, vilken aktivitet, vilka sociala (vem) och fysiska (när och hur) kontexter de ingick sorterades de in under följande tre kategorier:

- *vem* överlämnar informationen
- *vilken* slags information överlämnas
- *när och hur* överlämnas informationen

Detta gjordes för att försöka synliggöra hur handling och kontext är situerade - det vill säga hur de är knutna till varandra och hur de interagerar med varandra. Eftersom syftet med studien var att tolka och förstå överlämningsförfarandet från gymnasielärares perspektiv genomfördes sedan analys och resultatdiskussion utifrån dessa tre kategorier (se kapitel 5).

3.5 Tillförlitlighet

Denna kvalitativa studie i form av semistrukturerade intervjuer ledde till insamling av data av subjektiv art - gymnasielärarnas personliga upplevelser (Gustavsson, 2004). På grund av detta förhållande har det vid studiens genomförande hela tiden funnits en medvetenhet om att den kunskap som har genererats inte kan anses som generaliserbar - den är inte direkt överförbar på en annan grupp lärare. Vilket kan jämföras med hur det oftast förhåller sig vid kvantitativa studier där till exempel den kunskap som har kommit fram om en grupp individer - en population kan appliceras på en annan population, de är generaliserbara (Sverke, 2004).

Inom forskning har det varit brukligt att använda sig av reliabilitet - pålitlighet och validitet - giltighet för att avgöra kvaliteten. Om det vid en undersökning har använts väl fungerande mätinstrument, om resultaten är precisa och om analysen genomförts utan felaktigheter och brister kan den anses vara av god reliabilitet. Har man lyckats mäta det man avser mäta, kan de empiriska resultaten ge svar på frågeställningarna i studien då kan den anses vara av god validitet (Repstad, 2007). Begreppen validitet och reliabilitet har utvecklats inom den kvantitativa forskningen och Repstad menar att på grund av detta bör de anpassas förnuftigt när det gäller kvalitativa studier. Gustavsson (2004) refererar till Holstein och Gubrium (1997) vilka påpekar att det vid kvalitativa studier är annorlunda eftersom det snarare handlar om huruvida resultaten är meningsskapande och att de frågor och svar som ges är meningsfulla i just det sammanhanget och i den dialog som förs. Repstad (2007) poängterar att eftersom det kan råda en viss osäkerhet kring kvalitetskriterierna för kvalitativa studier är det viktigt "att forskaren uttrycker sina egna kvalitetskriterier och har ett öppet förhållningssätt gentemot dessa." (Repstad, 2007:155). I denna studie gjordes därför följande för att i möjligaste mån hålla god kvalitet:

- I metodavsnittet redovisades tydligt hur den insamlade empirin behandlades och analyserades utifrån frågeställningarna och teori i studien.
- Ljudupptagning gjordes vid intervjuerna, delvis för att underlätta möjligheten till dialog eftersom intervjuaren kunde koncentrera sig på att fördjupa och återkoppla till de svar som gavs.

- Användandet av ett befintligt kontaktnät gjorde det lättare att få en naturlig kontakt med de intervjuade vilket även till viss mån kunde göra dem till medforskare.
- Ett urvalskriterium var att de intervjuade hade varit aktiva lärare i minst fem år för öka deras möjlighet att ha erhållit tillräckligt med erfarenhet för att kunna svara på frågorna.

3.6 Etik

Vid första kontakten samt vid samtliga intervjutillfällen såväl som vid sammanställningen av resultatet följdes de fyra allmänna huvudkraven gällande forskning: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Lärarna fick tydlig information om syftet med intervjun och villkoren för deras deltagande, de hade möjlighet att välja att avbryta intervjun om de så önskade (se bilaga 2). Lärarna fick också veta att ingen information som kan röja deras identitet kommer att redovisas vare sig i själva examensarbetet eller på annat sätt. Slutligen fick de även information om att samtliga uppgifter som lämnas under intervjuerna skulle komma att användas i utbildningssyfte och inte för kommersiellt bruk eller i andra icke-vetenskapliga syften.

4. Resultat

I detta kapitel återges dels respektive lärares upplevelser av tidigare överlämningar och vad de anser att de vill få för information vid en överlämning, dels vilken information de upplever att de i nuläget faktiskt får. Kapitlet avslutas med en lättöverskådlig sammanfattning i tabellform för att ge en mer övergripande bild av de intervjuades svar.

4.1 Gymnasielärarnas erfarenheter av överlämningar

På frågan om respektive lärare kunde berätta om en överlämning som de upplevde som bra är det endast två av lärarna som svarar med en konkret situation, Stina och Eva. Stina menar att det egentligen är svårt att ge ett specifikt tillfälle men att den bästa överlämning hon varit med om var när specialpedagogen och lärarna från överlämnande grundskola och specialpedagog och lärare från mottagande gymnasieskola träffades och tillsammans diskuterade eleverna, vilket hon varit med om en gång. Någon skriftlig överlämning gavs inte utan all information på detta möte gavs muntligt, och det var sedan upp till respektive lärare att anteckna själv. Mot slutet av intervjun berättar Stina om en ny form av överlämning som hennes verksamhet introducerade i början av pågående läsår: ett "lära känna-samtal", vilket enligt Stina är ett samtal som eleven och dennes vårdnadshavare bjuds in till tidigt på höstterminen i syfte att "överlämna" sig själv. Även Fredrik nämner ett liknande typ av samtal. På skolan där han arbetar hålls höstens utvecklingssamtal tidigt just för att eleven och dennes vårdnadshavare ska få en möjlighet att träffa ansvariga mentorer tidigt, vilket i sin tur öppnar upp för att ge skolan viktig information redan strax efter terminsstart. Både Fredrik och Stina är positiva till dessa samtal, men Stina menar att hon inte genomfört dessa tillräckligt länge för att ha hunnit skaffa sig en uppfattning om huruvida de är den bästa typen av överlämning eller ej.

Intervjuare: Du berättar om två ganska olika överlämningar, och jag tycker dom är intressanta att höra på (...) du vill lyfta fram den första som det som du ändå känner att du fick ut mest av?

Stina: Ja men det beror nog på... Ja, det gör jag. Därför att, om du nu tänker på det här med lära känna-samtalet som jag berättade sist, det är ju för att det har vi ju inte gjort mer än en gång. Det är jättesvårt att ha nån tanke kring hur det kan bli, för vi har ju, alltså

även om vi gjorde detta i augusti och jag hade nytta av det då, så är det ju, känner jag att det är kanske inte förrän nu som man kan börja fundera på vad har vi haft för nytta. För just när man är inne i det, alltså pågående läsår, så är det svårt och se. Det är inte förrän efteråt när man kan reflektera kring det som vi gjorde, hur har vi arbetat med det. Då är det lättare och se. Tycker jag. Men det är klart att jag också känner att ja men det här var jättebra och ha den här kontakten, med dom eftersom vi inte har haft kontakten med skolorna på samma sätt.

Eva utgår också hon från en konkret situation när hon beskriver en bra överlämning. Hon berättar om ett tillfälle då det blev väldigt tydligt hur viktigt det var att få den information hon fick om en elev som inte deltog aktivt på lektionerna.

Eva: Tidigare när vi hade blandat när elever med särskilda behov var ute i de vanliga klasserna. Då kommer jag ihåg en elev satt uppe på skåpet vid lektionen och sedan var jag på ett möte om honom, då fick jag veta vilka förfärliga problem eleven hade. Nästa gång vi sågs och han satt på skåpet bad jag eleven hjälpa till med musiken eftersom det var svårt för mig att ordna detta själv. -Tror du att du kan hjälpa mig med det, sedan var eleven med resten av tiden.

Intervjuare: Vad var det de sade på mötet som gjorde att du kunde bemöta eleven på ett annat sätt?

Eva: Hans bakgrund, det var en helhetsproblematik. Hans skolbakgrund och trassliga hemförhållanden.

Pia har ingen konkret situation att återge utan talar istället övergripande om vad hon anser är bra överlämningar. De hon upplever som bäst har varit när lärarna på mottagande skola suttit ner och gått igenom de blivande eleverna tillsammans med specialpedagoger och lärare från den överlämnande skolan.

Pia: De som jag tycker har varit bäst är dom vi har haft nu i höstas och förra hösten. Då gick man igenom ganska mycket om eleverna, nu pratar jag lärlingseleverna och där är ju ganska mycket och då skulle man kanske vilja ha det på papper så man slapp kanske. Det som är viktigt att veta, jag är sån som antecknar själv.

Hans, Fredrik och Jan å andra sidan kan inte minnas någon konkret överlämning som utmärker sig som bra. Hans lyfter fram det faktum att han arbetat på flera friskolor, skolor med lite sämre rykte som kanske inte är lika noga med hur överlämningar går till som på de skolor som anses mer renommerade. Jan är besviken över att ingen information ges som utlovats på klasskonferenser och berättar att informationen på hans skola istället ges sporadiskt under läsåret efterhand som respektive lärare efterfrågar information.

Hans: Det kan jag säga att, det, har inte varit bra överhuvudtaget. Egentligen är det väldigt sällan jag har fått en överlämning överhuvudtaget. Men det kan väl bero på att jag har arbetat på såna skolor som, skola X till exempel, där, som där det kanske inte är lika noga som på lite mer renommerade skolor, som tror att, att det liksom är eleverna, att det är jätteviktigt, med eleverna, hur överlämningen går till.

Intervjuare: Och det sa du att du hade funderat mycket på?

Fredrik: Japp, det hade jag. Äh, jag har faktiskt ingen så jag kan komma på, som har vart riktigt bra, kan jag väl säga.

Jan: Kommer knappt ihåg. Det enda jag kommer ihåg är de gamla teorierna som slutade för fyra år sedan. Vi skulle ha fått på klasskonferenser men det har vi inte fått. Vi har i år fått sporadiskt efterhand när vi har frågat efter information. De har varit lite dåligt. Men de andra gångerna har vi inte fått reda på så mycket.

4.2 Den information gymnasielärarna vill få vid en överlämning

Stina är av uppfattningen att det i skriftliga överlämningar oftast är fokus på vilka ämnen eleven presterar bra i och vilka betyg denne har fått samt om elevens närvaro varit god eller inte. Tyvärr, menar Stina, står där sällan något om hur eleven fungerar socialt eller om denne har någon diagnos som kan påverka elevens förmåga i det sociala samspelet.

Stina: Eftersom i den skriftliga överlämningen så står där ingenting om det sociala, eller det stod i alla fall ingenting om det sociala, där stod bara eleven är duktig i dom här ämnena, eleven har fått de här betygen, eleven har god närvaro. Men inte nåt utöver nånting om det sociala eller diagnoser exempelvis.

Intervjuare: Och varför är det sociala och diagnoserna det man vill komma åt?

Stina: Ja, därför att det är lättare att hantera eleverna och hitta sätt att lära ut till eleverna om man känner de lite mer. Att bara ha ämneskunskaperna, det gör att man inte riktigt vet på vilket sätt man ska närma sig eleven. Och genom att ha, att ja men han har ADHD till exempel, och när jag säger diagnoser tänker jag först och främst inte på dyslexi eller läs- och skrivproblematik. Utan jag tänker på ADHD eller Aspergers. (...) Det är mer intressant att få veta vad de har för andra typer av diagnoser, eftersom det är samspel hela tiden med andra elever, och hur de fungerar tillsammans.

Om man fick mer information som kretsade kring det sociala och diagnoser som kan påverka elevens förmåga att fungera i den sociala situationen hade det alltså varit till stor hjälp menar Stina. Detta eftersom man då kan ligga steget före i själva relationsskapandet och då inte riskerar att misslyckas med det i lika hög grad som när man inte fått någon sådan information. Stina poängterar också här att det är just diagnoser som Aspergers och ADHD som skulle vara en hjälp, dyslexi och läs- och skrivproblematik ser hon inte som ett viktigt inslag i en överlämning. Dels eftersom hon upplever att det finns så väl inarbetade strategier att hjälpa eleven när det gäller den typen av diagnoser, dels eftersom hon arbetar på en skola där den typen av diagnoser snarare är ett normaltillstånd än undantag. Även Jan och Fredrik är skeptiska till dyslexidiagnosers plats i en överlämning så länge problematiken inte är grav. Jan upplever att det "gått inflation" i den typen av diagnoser och att det finns en risk för att eleven inte utmanar sig själv tillräckligt om denne endast använder uppläsningstjänster och dylikt. Fredrik poängterar risken med att man som undervisande lärare placerar eleven i ett "fack" och att det kanske hindrar denne i sin utveckling.

Fredrik: Ja många gånger när man får reda på att dom inte kan, alltså dom har dyslexi och ska ha alla hjälpmedel som... Äh, det har inte märkts alltid vid det tillfället när man har fått den informationen, för då har man haft dom i några veckor. Så den informationen behöver man egentligen inte, för då är det risk att man sätter dom i ett fack alltså. Nej men du har problem med det och det, och sen, ja så när dom kanske inte sin fulla potential kanske. Att dom inte utmanas på samma sätt.

Hans å andra sidan lyfter fram vikten av att få kännedom om läs- och skrivsvårigheter för att kunna ge eleven rätt utmaningar. Han poängterar också vikten av att få information om diagnoser som Aspergers och ADHD precis som Stina. Utöver detta efterlyser Hans konkret information om vad man på tidigare skola gjort för anpassningar gällande elever i behov av särskilt stöd. Det är olyckligt, säger Hans, att man ska behöva uppfinna hjulet en gång till eftersom man då riskerar att tidigt få "taggarna utåt" från eleven eftersom denne är van vid exempelvis ett annat typ av undervisningsupplägg sedan tidigare.

Hans: Men det är precis som om man skulle bjuda på en middag. Då vill man veta ifall det är nån som har glutenallergi, eller ifall det är nån som är vegan eller nåt sånt där, för att kunna, göra en bra middag. Det är samma sak med elever, alla har ju sina, det är alltid så att majoriteten kan du liksom stöpa i samma form ändå när det gäller liksom undervisning. Men så finns det dom som behöver anpassa det efter sig själv på ett annat sätt.

Även Pia tycker att de konkreta anpassningar som gjorts vid tidigare skola är viktiga att föra vidare vid en överlämning, just för att kunna bygga vidare på det som fungerar. För Pia är det själva anpassningarna som är viktiga eftersom hon anser att en diagnos som ADHD exempelvis kan te sig så annorlunda från elev till elev, och att det därför utifrån bara diagnosen inte alltid går att lista ut hur man bäst ska arbeta med den enskilda eleven.

Pia: Det jag saknar och det gäller också på våra elevkonferenser. Det är om man säger att eleven har dyslexi jag vet ungefär va det betyder, men skulle vilja ha för den här eleven passar detta bra och detta har vi testat och det passar inte.

Jan är inne på ett likande resonemang som Hans och Pia och menar dessutom att någon form av strukturering av den information som kommer till gymnasieskolan innan den går vidare till respektive undervisande lärare hade varit att önska. Just eftersom själva diagnoserna i sig enligt Jan inte säger särskilt mycket.

Jan: Bokstavskombinationer. Ja sedan är det ju det där för jag kan ju få hur många bokstäver som helst men jag måste ju få reda på vad ska jag göra för att kunna hjälpa dem.

Intervjuare: Tror du att man vet det på grundskolan? Om man skulle få överlämning därifrån.

Jan: Nej jag tror inte det. (...) Jag tror ändå att i de skulle lägga över det till oss va för att sedan ska personalen här diskutera med lärarna här så då du som är specialpedagog så du tar upp jag tror att vi kunde lösa detta problemet så här. Alltså så det är inte dom som lämnar över utan dom lämnar över det i så fall till er och sedan tänker ni efter och sedan lämnar ni över till oss där vi kan mer diskutera hur vi ska göra, vilka ämnen är han stark i, här skulle vi kunna göra här.

Intervjuare: Så att ni får någon sorts lite sållade eller mer praktiskt.

Jan: Ja, så ni har tänkt efter lite grann. Så här tror jag vi hade kunnat löst det. För annars blir det bara en mängd vi får från grundskolan va men är den mängden bearbetad lite grann så tror jag vi får mer användning för det.

Eva och Pia däremot nämner båda i sin tur kort problematiken med just andrahandsinformation, tillfällena då de får överlämningar på elever av någon som i sin tur fått informationen direkt från tidigare grundskola. De menar att just det faktum att någon annan, medvetet eller omedvetet, bearbetat informationen kan vara negativt.

Fredrik berättar under intervjun att han föredrar att ta emot elever som oskrivna blad eftersom deras prestationer i grundskolan inte alltid säger något om hur de kommer att prestera i hans ämnen. Annan information än rent medicinsk, som exempelvis blödarsjuka, ser han därför ingen direkt nytta med. Han för dock ett kort resonemang kring att kännedom om elevens förmåga när det gäller det sociala samspelet, som både Stina och Hans också är inne på, skulle kunna vara något som kunde underlätta arbetet med eleven inledningsvis. Ett resonemang som han även återkommer till ett par dagar efter intervjun och då lyfter fram som viktigt. Eva lägger också hon precis som merparten av lärarna ovan stor vikt vid att få information som gör att hon kan bemöta eleven på rätt sätt. Hon tillägger dock att hon tycker det är viktigt att få så mycket information som möjligt, att allt kan vara en hjälp. Om en elev har haft vissa bekymmer tidigare som kan ha påverkat självkänslan till exempel menar Eva att det inte sällan finns en risk för att det följer med eleven även på gymnasiet och då är all information av hjälp för att förhindra att det blir så.

Eva: All information man får är viktig för att jag ska kunna jobba rätt. (...) Ofta är det så att det hänger ihopa. Men vi har ju ett fall som är jätteduktig på idrotten men kanske inte har det så lätt annars men ofta hänger det ihopa. Så all information är ju viktig egentligen. Det är just det här med självkänsla och självförtroende, man får veta att det har varit bekymmersamt och ofta hänger det ihopa. Har man svårt i andra ämnen så har man redan dåligt självförtroende och då pallar man inte att vara ute på golvet och röra sig.

Även Jan diskuterar vikten av att få veta hur elevens tidigare skolgång har sett ut, om där har uppstått några problem och varför, för att kunna undvika att det blir likadant på gymnasiet. Han lyfter också fram något som ingen av övriga lärare nämner, nämligen elevens intressen utöver skolan. Jan menar att överlämningar inte sällan fokuserar på skolrelaterade saker som elever är dåliga på, han vill istället ha information om vad eleverna är bra på för att kunna bygga vidare på det.

Jan: Men tittar man generellt på överlämningar så har man egentligen mer nytta av att veta vilka intressen de har under fritiden då kan vi ju rikta vår undervisning så att där är de elever som håller på med det eller det då kan man ju få dem mer. Det vi får reda på är ju bara att de är, hur jävla dåliga de är. Måste ha reda på det som är bra också.

Intervjuare: Du menar som deras styrka tänker du då?

Jan: Ja, det är ju det man måste bygga på då ju. Man kan inte bara bygga på det de är dåliga på ju. Vet man mera om elevens intressen kan man komma runt problemen på ett annat vis och då märker de inte själva av att de jobbar med sina problem.

4.3 Den information gymnasielärarna upplever att de får - och deras åsikter om den

Hans, som har väldigt dåliga erfarenheter av överlämningar, upplever att han inte får någon information vid uppstarten med eleverna. I de fall han får information om någon elev är det ofta senare under läsåret och till följd av enträget arbete från enskilda lärares/specialpedagogers/rektorers arbete på mottagande gymnasieskola. Han berättar om en elev vars gedigna överlämningsdokumentation blev kvar på en tidigare grundskola i en annan stad i nästan en hel termin innan den kom till mottagande lärares kännedom. Hans reflekterar

om problematiken kan ha att göra med att verksamheten kanske inte har lika väl inarbetade rutiner för överlämningar som andra skolor. Fredrik upplever att han ofta får information om diagnoser och om hur eleven fungerat tidigare i skolan men att det kan skilja sig från år till år och beroende på vilken grundskola eleven gått i. Diagnoser som inte är av vikt ur rent medicinsk synpunkt ser han som irrelevanta såväl som information om hur eleven fungerat tidigare. Stina, som precis som Hans arbetar på en friskola, talar också om skillnader på själva informationen beroende på tidigare skola, men elevens prestationer i de ämnen denne läst i grundskolan finns alltid med och oftast också information om diagnoser. Jan upplever i likhet med Fredrik och Stina också att diagnoser oftast finns med i överlämningarna, främst dyslexidiagnoser, men att det inte nödvändigtvis innebär att mottagande lärare vet hur denne ska arbeta med eleven.

Ett antal lärare diskuterar överlämningen av ren betygsinformation och nyttan med den. Stina menar att information i form av betyg i de olika ämnena egentligen är irrelevant eftersom det visar sig ganska snabbt ändå. Pia tar också upp det faktum att det betyg eleven fått i hennes ämne i grundskolan, vilket alltid förs vidare, inte säger henne någonting om elevens kunskaper. Även Eva tar upp tar upp det irrelevanta med att få information om elevens tidigare betyg i ämnet.

Intervjuare: Behöver du veta betyg?

Eva: Nej det har inte med det att göra, inte alls.

Intervjuare: Ämneskunskaperna hur känner du att du får reda på det?

Pia: Inte ett dugg, jag får ett betyg. (...) Ja och sedan så brukar de säga att tycker matte är jättesvårt och det tycker de flesta. (...) Ja här har jag 25 stycken som tycker matte är jättetråkigt och jättesvårt och precis har blivit godkända. (skrattar).

Eva menar vidare att hon upplever att hon vid formella överlämningssituationer ibland inte får veta "sanningen". Hon upplever att problematik som skulle kunna vara viktig att få information om ibland "slätas"över.

Eva: Jag får ju information men jag kan nog tycka att det är ett hål. Det är inte alltid det fungerar. När jag säger det här har jag fått bra information i vissa fall men det händer att

det fallerar (...) och sedan vet jag att jag har varit på något möte där informationen var direkt och då jag var med och då var jag mentor och då var det väldigt liksom för snällt alltihop. Det var som att man ville inte säga hur det egentligen var.

Intervjuare: Man fick inte säga vilken problematik som fanns eller?

Eva: Njae det var, det slätades över.

Intervjuare: Vad blev konsekvenserna då?

Eva: Ja det var ju att då att eleven har bytt program ett par gånger och inte kommit till rätta, men det behöver ju inte ha med det att göra. Men nu är vi inne i Februari och nu fungerar det tydligen bättre. Men där kan jag ju tycka jag ser något som inte har kommit fram, jag ser att han inte har mår så bra. Sedan kan det ju vara så att eleverna behöver hjälp men föräldrarna vill inte ha hjälpen. Tror att det är så i detta fallet här.

Stina å andra sidan för ett resonemang kring problematiken när den information som förs vidare är väldigt detaljrik och kanske även också i viss mån färgad av andra faktorer än endast den enskilde elevens prestationer. Stina menar att elever vars syskon tidigare gått på samma skola, både när det gäller grund- och gymnasieskolan inte sällan riskerar att bli sammankopplade med syskonens prestationer och det kan leda till hinder i arbetet med eleven.

Stina: Vilket egentligen gör att, vad gör vi som lärare? Jo vi behandlar honom automatiskt som hans bror för att vi har den förförståelsen. Vilket kanske inte är sant. (...) Och sen så får vi då överlämning om just honom, som då senare bekräftar att ja men han är likadan som sin bror. Men då börjar jag tänka nu så här ja men dom kanske tycker det därför att dom, broren har ju gått där. Alltså du vet, det blir en ond spiral hela tiden. Och den här killen de, han kan egentligen mer och han är egentligen, alltså, intresserad, men vi har nog inte kanske nått fram till honom på rätt sätt, därför att vi har haft en, redan tolkat att, ja men det här måste vara likadant. (...) Och då är det ju ett sätt att, här skulle det kanske ha gagnat oss att antingen ha fått ännu mer information som inte var kopplad mot broren, eller inte ha fått någon information alls. Alltså det är ju en vågskål här att vilket som skulle varit bäst.

4.4 Sammanfattning

	Lärarens erfarenheter av en positiv överlämning (konkret exempel)	Den information läraren generellt får om blivande elever	Den information läraren vill få om blivande elever
<i>Eva</i>	Positiv erfarenhet av samtal om enskild elev.	Elevers betyg. Ibland gedigen information om elevens skolbakgrund. Ibland för "snäll" information/information undanhålls.	Så mycket information som möjligt, framför allt information som underlättar bemötandet av eleven.
<i>Fredrik</i>	Övervägande negativa erfarenheter. Inget konkret exempel att återge.	Olika typer av diagnoser. Hur elevens skolgång fungerat.	Ingen information alls. Undantag medicinska diagnoser av vikt samt elevens förmåga i det sociala samspelet.
<i>Hans</i>	Övervägande negativa erfarenheter. Inget konkret exempel att återge.	Ingen information alls.	Elevers förmåga i det sociala samspelet och eventuella diagnoser som kan påverka det. Dyslexi och läs- och skrivsvårigheter. Vilka konkreta anpassningar som gjorts och fungerat.
<i>Jan</i>	Övervägande negativa erfarenheter. Inget konkret exempel att återge.	Olika typer av diagnoser, främst dyslexidiagnoser. Elevers brister.	Hur elevens tidigare skolgång fungerat. Elevers intressen. Vilka konkreta anpassningar som gjorts och fungerat.
<i>Pia</i>	Positiv erfarenhet av överlämningskonferenser generellt.	Elevers betyg. Olika typer av diagnoser.	Vilka konkreta anpassningar som gjorts och fungerat.
<i>Stina</i>	Positiv erfarenhet av en överlämningskonferens och "lära känna-samtal" med elev och vårdnadshavare.	Elevers betyg. Vilka ämnen eleven presterar bra i. Elevers närvaro. Olika typer av diagnoser.	Elevers förmåga i det sociala samspelet och eventuella diagnoser som kan påverka det.

5. Diskussion

I detta kapitel diskuteras och analyseras resultaten med utgångspunkt i det teoretiska ramverket och tidigare forskning som presenterades i kapitel 2. Kapitlet avslutas med sammanfattning, metoddiskussion och en diskussion kring studiens tillämpning såväl som önskvärd framtida forskning inom området.

5.1 Diskussion och analys av resultaten

Denna studie fokuserar på gymnasieläraren som mottagaren av information om elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar och vilken information och kunskap den anser är av vikt för att kunna anpassa undervisningen till varje elevs förutsättningar och behov. Dessutom är ambitionen i studien att söka förståelse för vad det är som gör att gymnasieläraren upplevde att den får eller inte får relevant och användbar information. Med utgångspunkt från resultatet av undersökningen och med inspiration från sociokulturell teori och situerad kunskap har fyra kategorier framkommit som intressanta frågeställningar att utgå från vid följande diskussion och analys:

- *vem* överlämnar/bör överlämna informationen - är det specialpedagog och/eller tidigare lärare från överlämnande skola, föräldrar eller kanske eleven själv.
- *vilken* slags information överlämnas/bör överlämnas - är det betyg, skolnärvaro, social kompetens, tidigare anpassningar eller diagnoser av olika slag som är av vikt.
- *när* överlämnas/bör informationen överlämnas - ska det ske på vårterminen, i början av höstterminen innan eleverna har börjat eller en bit in på terminen.
- *hur* överlämnas/bör informationen överlämnas - ska den vara muntlig och/eller skriftlig, ska det ske på överlämningskonferenser eller finns det andra önskvärda former.

5.1.1 Vem överlämnar/bör överlämna informationen

En av lärarna i studien, Stina, upplever att den bästa överlämning hon varit med om var en

överlämningskonferens där specialpedagogen och lärarna från överlämnande grundskola och specialpedagog och lärare från mottagande gymnasieskola träffades och diskuterade de blivande eleverna muntligt, det var sedan upp till respektive lärare att själv anteckna. Stinas upplevelser styrker alltså å ena sidan det Dorman (2012) lyfter fram som ett betydelsefullt fokusområde för en lyckad övergång - matriculation meetings - där samarbetet mellan grundskolan och gymnasieskolan underlättar det framtida arbetet med eleven. Å andra sidan går det emot Möllås (2009) slutsatser att överlämnandet i form av överlämningskonferenser mellan personal på överlämnande och mottagande skola har ringa inverkan på gymnasieskolans hantering av elevernas skolsituation. Stina däremot upplevde att den information hon fick från lärare och specialpedagog från grundskolan om blivande elevers förmågor i det sociala samspelet var till stor hjälp i hennes relationsskapande med eleverna. Sett ur ett sociokulturellt perspektiv kan dessa skilda upplevelser bero på deltagarna, de enligt Myklebust (2002) olika "gate keepers" som var närvarande på respektive överlämningskonferens. Dels huruvida individuella faktorer (Säljö, 2000) påverkar synen på den kunskap som förmedlas om eleverna i den kontext de överlämnande och mottagande lärarna befinner sig i. En lärare med negativa erfarenheter av just överlämningskonferenser har således dessa med sig, omedvetet eller medvetet, i en ny liknande situation. Dels huruvida överlämnande lärare har negativa erfarenheter av enskilda elevers prestationer. Denna kunskap tar de med sig till överlämningskonferenser och riskerar, medvetet eller omedvetet, att i sina uttalande om eleven påverkas av detta. Något som de mottagande lärarna i Möllås (2009) studie vände sig emot gällande överlämningskonferenser var just att informationen de erhöll om eleverna snarare handlade om personliga egenskaper än om deras faktiska lärsituation. Vilket tyder på att de överlämnande lärarna inte sällan påverkades av ett i verksamheten eventuellt rådande kategoriskt perspektiv (Aspelin, 2013), något som däremot Stina i denna studie inte tycks ha upplevt.

Två av lärarna i studien, Stina och Fredrik, nämner även en annan form av lyckad överlämning där eleven "överlämnar" sig själv. I Stinas verksamhet kallas detta för ett "lära-känna-samtal". I Fredriks verksamhet är det på höstens första utvecklingsamtal, vilket förläggs så tidigt som möjligt, som elev och vårdnadshavare ges möjlighet att träffa ansvarig mentor och delge skolan viktig information. En strategi som även Möllås (2009) nämner i sin studie och som vissa av de deltagande lärarna däri lyfte fram som betydligt mer meningsfull än en överlämning i form av en överlämningskonferens. Även Dorman (2012) och Roll-

Pettersson och Heimdahl Mattson (2007) styrker ett överlämnande där vårdnadshavare får större plats än vid ett överlämnande endast mellan personal från skolan just för att den kunskap vårdnadshavare har kan förhindra att det stöd eleven behöver dröjer för länge. Vidare påpekar även Skolverket (2016) vikten av ett förtroendefullt samarbete mellan skolan och vårdnadshavaren för att underlätta övergångar mellan olika skolstadier.

En ytterligare viktig aspekt av vem som överlämnar informationen i en lyckad överlämning handlar dels om hur många individer informationen passerar innan den når mottagande lärare dels vem som strukturerat informationen. Möllås (2009) lyfter till exempel i sin studie fram exempel då information om elever passerar upp till tre personer innan den når de undervisande lärarna, vilket påverkar vad det är för information som lärarna egentligen får. I denna studie uttrycker Eva oro över att hon vid formella överlämningsituationer upplever att hon inte får veta "sanningen" av den som överlämnar informationen, att eventuell problematik "slätas" över vilket kan påverka hennes fortsatta arbete med eleven negativt. Även Pia nämner problematiken med andrahandsinformation och det faktum att någon annan, medvetet eller omedvetet, bearbetat informationen innan hon får den. Jan å andra sidan ställer sig positiv till någon form av omarbetning av informationen, av exempelvis specialpedagogen, eftersom han anser att det skulle spara honom tid. Istället för att få en mängd information efterlyser Jan omarbetad sådan, där specialpedagogen ger exempel på fungerande strategier utifrån sin tolkning av materialet. Skolverket (2016) poängterar också vikten av att dokumentation om elever håller en hög professionell nivå, såväl som att informationen däri ska vara aktuell och relevant, något som skulle kunna underlättas om specialpedagogen som enskild individ hade det ansvaret.

5.1.2 Vilken slags information överlämnas/bör överlämnas

5.1.2.1 Diagnoser gällande elevens kompetens i det sociala samspelet

Flera lärare, Eva, Pia och Stina, berör inslaget av tidigare betyg i ämnet i en överlämning. Ingen är av uppfattningen att det faktiskt hjälper dem i det fortsatta arbetet med eleven. Stina påpekar att det är sällan hon får information om hur eleven fungerar socialt eller om denne har någon diagnos som kan påverka hans/hennes förmåga i det sociala samspelet. Även Hans efterfrågar denna typ av information. Fredrik berättar visserligen under själva intervjun att han föredrar att ta emot elever som oskrivna blad men för ett kort resonemang kring vikten av

kännedom om elevens förmåga när det gäller just det sociala samspelet. Något som han även återkommer till ett par dagar efter intervjun och då lyfter fram som viktigt. Även Eva lägger stor vikt vid att få information som gör att hon kan bemöta eleven på rätt sätt. Att betyg ingår i en överlämning till gymnasiet kan naturligtvis förklaras med att det är det som avgör huruvida eleven är behörig till programmet eller inte. Sett ur ett sociokulturellt perspektiv är lärarnas önskemål ytterst relevanta. Den kunskap de har om respektive elev är en viktig resurs genom vilken enligt Säljö (2002) individen, i det här fallet läraren, kan lösa olika problem, kommunicera med andra och hantera praktiska situationer på ett för stunden ändamålsenligt sätt.

5.1.2.2 Diagnoser gällande läs- och skrivproblematik

Tre av lärarna i studien, Stina, Jan och Fredrik är skeptiska till dyslexidiagnoser i en överlämning så länge problematiken inte är grav. Stina menar att eftersom det snarare är regel än undantag med någon form av läs- och skrivproblematik i hennes verksamhet innebär det att det redan finns väl inarbetade strategier för elever med dyslexi såväl som mildare läs- och skrivsvårigheter. Således ser man i Stinas verksamhet i enlighet med Perssons (2013) rekommendationer differentierad undervisning med utgångspunkt i respektive elevs behov som en naturlig del av det dagliga arbetet snarare än som någon speciallösning. Vilket också belyser Ahlbergs (2007) resonemang om att gränserna mellan specialpedagogik och pedagogik har blivit oskarpa, och att ett specialpedagogiskt förhållningssätt hjälper alla elever, inte endast elever i behov av särskilt stöd. Jan och Fredrik är skeptiska till dyslexidiagnoser eftersom de upplever att det då inte sällan finns en risk att eleven inte utmanas tillräckligt och kanske hindras i sin utveckling. Hans å andra sidan lyfter istället fram vikten av att få kännedom om läs- och skrivsvårigheter för att kunna ge eleven just rätt utmaningar. De skilda åsikterna här skulle kunna bero på det faktum att Jan och Fredrik undervisar i karaktärsämnen och att Hans undervisar i textrika gymnasiegemensamma ämnen, men det skulle även kunna bero på enskilda individuella faktorer vad gäller synen på meningsfullhet.

5.1.2.3 Konkreta anpassningar samt icke skolrelaterade faktorer

Hans och Eva efterlyser båda konkret information om vad man på tidigare skola gjort för anpassningar gällande elever i behov av särskilt stöd, för att kunna undvika att behöva uppfinna hjulet en gång till. Även Pia tycker att de konkreta anpassningar som gjorts vid

tidigare skola är viktiga att föra vidare vid en överlämning så att man som mottagande lärare kan bygga vidare på det som fungerar. I Skolverkets (2016) mall för överlämningar är det också störst fokus på just de konkreta anpassningarna. Flera lärare i Möllås (2009) studie efterlyste även de mer information om de konkreta anpassningarna. Kanske är det överlämnande skolas rädsla för att ge för mycket "kunskap" som gör att många lärare känner att denna typ av information är bristfällig.

Jan nämner som enda lärare i denna studie att han, eftersom överlämningar enligt honom idag inte sällan fokuserar på skolrelaterade saker som elever är dåliga på, istället vill ha information om vad eleverna är bra på för att kunna bygga vidare på det. Genom att exempelvis veta vilka intressen eleverna har tror Jan att man många gånger kan komma runt eventuella "problem" och till och med få eleven att arbeta med just dessa utan att de är medvetna om det. Denna typ av information öppnar upp för att göra elev och vårdnadshavare mer delaktiga i överlämningsprocessen, de är utan tvekan de största experterna på det icke skolrelaterade. Något som också stöds av tidigare forskning, Skolverket (2016) såväl som Dorman (2012) och Roll-Pettersson och Heimdahl Mattson (2007) poängterar som tidigare nämnts samtliga vikten av att göra elever och vårdnadshavare delaktiga vid överlämningar. Återigen är alltså här en typ av kunskap om eleven som läraren, i det här fallet Jan, ser som en viktig resurs för exempelvis problemlösning såväl som hantering av andra praktiska situationer (Säljö, 2002).

5.1.3 Hur och när informationen överlämnas/bör överlämnas

5.1.3.1 Struktur, rutiner och organisation

Utifrån vad lärarna berättar förekommer det något varierande beskrivningar av hur en bra överlämning av information kan gå till. Stina och Pia berättar att det är positivt när lärare och elevhälsan på mottagande skola suttit ner och gått igenom och diskuterat de blivande eleverna tillsammans med elevhälsa och lärare från den överlämnande skolan. Samverkan och synkronisering både på överlämnande och mottagande skola är som tidigare nämnts något både Skolverket (2016) och Dorman (2012) påpekar är betydande för att underlätta övergångar mellan olika skolstadier. Dorman poängterar att detta ska ske under den sista skolmånaden av det åttonde skolåret. Detta kan tänkas bli problematiskt om man ser till svenska förhållanden med det fria gymnasievalet eftersom det kan bli svårt att synkronisera

grundskola och gymnasieskola redan på vårterminen när det inte är helt klart vilken gymnasieskola den enskilda eleven hamnar på. Att det finns svårigheter med kontakten med grundskolan eftersom eleverna kommer från skolor utanför kommunen och att det kanske har skett en förändring kan belysas av det Stina säger: “Men det är klart att jag också känner att ja men det här var jättebra och ha den här kontakten, med dom eftersom vi inte har haft kontakten med skolorna på samma sätt” (s. 23).

Även om det skapas tydliga rutiner för varje skola och att dessa rutiner görs distriktsövergripande vilket Dorman (2012) påpekar är viktigt kan det antas bli svårt att genomföra detta med tanke på det fria gymnasievalet. Just att det finns rutiner och handlingsplaner för överlämningar behöver inte betyda att lärare anser att de får ta del av vad bland andra Nordevall (2011) benämner som “relevant information” eller att den information som grundskolan lämnar innebär någon större förberedelse eller anpassning av skolpraktiken för den berörda eleven (Möllås, 2009). Det kan tänkas att en del av problematiken är svårigheterna att synkronisera eller helt enkelt att det är ogenomförbart i det svenska skolsystemet hur mycket man än planerar och strukturerar.

5.1.3.2 Tid, sammanhang och meningsfullhet

Det ges förslag på andra former av överlämningar än överlämningskonferenser av några av de intervjuade lärarna i denna studie och även i Möllås (2009) och Nordevalls (2011) avhandlingar. Dessa förslag bygger alla på att överlämningen ska ske vid höstterminens början när man vet vilken skola eleven ska gå på, själva organisationen varierar dock. Två lärare i Möllås studie menar att det är bättre att eleverna ‘överlämnar’ sig själva vilket redan förekommer i någon form på två av de skolor som denna studiers intervjuer gjordes på. Fredrik berättar att de har utvecklingssamtal tidigt på hösten och Stina berättar att de har ett “lära känna-samtal” med elev och vårdnadshavare, även detta tidigt på hösten. Stina är vid intervjutillfället inte helt säker på vad hon tycker om denna form av samtal/överlämning och menar att hon behöver lite mer tid för att kunna uttala sig om detta är det bästa tillvägagångssättet: “För just när man är inne i det, alltså pågående läsår, så är det svårt och se. Det är inte förrän efteråt när man kan reflektera kring det som vi gjorde, hur har vi arbetat med det. Då är det lättare och se.” (s. 23). Sett utifrån ett sociokulturellt perspektiv är det fullt förståeligt att Stina behöver mera tid eftersom det är först i mötet med vardagen som informationen övergår till att bli en kunskapsresurs (Säljö, 2002). Detta visar att det bör

finnas en medvetenhet om tidsaspekten vid förändringar i arbetssätt och utvärderingar av dessa. I Nordevalls (2011) studie säger en lärare att eleven ska få med sig en mapp från grundskolan vilket Nordevall menar borde vara fullt möjligt eftersom det utifrån hennes erfarenhet finns en individuell utvecklingsplan på grundskolan som kan fungera som en "brygga" mellan de olika stadierna. Enligt det sociokulturella perspektivet är det viktigt att den kunskap och information som ska överföras upplevs som meningsfull och viktig i de sammanhang man ingår och tillhör (Dysthe, 2003). Just tidsaspekten kan tänkas vara en viktig sammanhangs- och tillhörighetsfaktor eftersom läraren kanske inte uppfattar det som meningsfullt att få information om elever som de kanske aldrig kommer att träffa och som de inte har träffat. Den närhet läraren känner i tiden och även den närhet de upplever när de har träffat eleven tillsammans med vårdnadshavare till exempel vid utvecklingssamtal kan göra att de upplever informationen om eleven som mer relevant. En annan aspekt är det faktum att de som är närvarande vid mötet antagligen är engagerade och interagerar runt och tillsammans med eleven vilket sett utifrån det sociokulturella perspektivet är grundläggande för att det ska ske någon form av kunskaps- och informationsöverföring Säljö (2000). Just själva möjligheten till engagemanget och interaktionen kan var det som gjorde att Stina och Pia upplevde mötet med elevhälsa och lärare från den överlämnande skolan så positivt. Det finns även den sociala aspekten att vara uppmärksam på - vilka relationer har de medverkande vid överlämningskonferenser eller kan tänkas få med de elever man diskuterar på mötet. Tidigare lärare och elevhälsoteamet har fortfarande en relation till eleven och mottagande lärare och elevhälsoteamet har en framtid med eleven och därmed en kommande relation till eleven.

5.1.3.3 Språk och text

Det framgår i studien att den mottagande läraren oftast för anteckningar själv på överlämningskonferenser och liknande möten. Pia antyder att de skulle vara bra med någon form av skriftlig överlämning: "där är ju ganska mycket och då skulle man kanske vilja ha det på papper så man slapp kanske. Det som är viktigt att veta..." (s. 24). Även Jan har liknande önskemål med motivationen att spara tid genom att någon annan har gjort en tolkning av informationen. Genom en skriftlig överlämning, läggs informationen i ett yttre delbart medium (Säljö, 2000), detta borde innebära att de lärare som tar del av detta material får samma tolkning av informationen. Den person som gör denna tolkning av verkligheten, vilket kan antas höra till specialpedagogens arbetsuppgifter, kan kanske vinna på att vara medveten

om de tre funktionella beståndsdelar som Säljö (2000) delar upp språket i, det utpekande, semantiska och retoriska. Denna medvetenhet kan leda till att det som skrivs om elever håller en hög professionell nivå vilket Skolverket (2016) menar är en aspekt som kan underlätta övergångar mellan stadier.

5.2 Sammanfattande slutsatser

Syftet med studien var att undersöka hur gymnasielärare upplever överlämningsförfarandet gällande elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar. Sammanfattningsvis, med utgångspunkt från sociokulturell teori, bör det poängteras att överlämningen som aktivitet är situerad - det vill säga alla delar hänger ihop och interagerar med varandra. Det blir också tydligt märkbart i denna analys eftersom samma företeelser/handlingar återkommer under de olika kategorierna i detta kapitel fast med olika tolkningar. Synen på vad som är meningsfull information om blivande elever varierar (ibland stort) från individ till individ, i det här fallet från lärare till lärare. Således finns ingen möjlighet att fastslå en färdig mall på verksamhetsnivå för vad alla överlämningar ska innehålla, men några konkreta huvudpunkter som dock framträtt i denna diskussion och analys är följande:

- Samarbete mellan grundskolan och gymnasiet är viktigt. Överlämningskonferenser som inte per automatik antar ett kategoriskt perspektiv kan därför vara en viktig del i övergången från grundskolan till gymnasiet.
- Samarbetet med eleven själv och dennes vårdnadshavare är viktigt. Elev och vårdnadshavare har onekligen mycket information om tidigare skolgång vad gäller stöd och anpassningar som det finns många vinster med att ta tillvara på, så tidigt som möjligt på höstterminen.
- Diagnosers plats i en överlämning ses som meningsfulla endast om de även följs av information om tidigare lyckade strategier för just den enskilda eleven.
- Information om respektive elevs förmåga i den sociala kontexten ses mycket ofta som meningsfull eftersom lärarna upplever att det underlättar deras möjlighet att bemöta blivande elever korrekt.

- Information som sammanställts och bearbetats av specialpedagogen innan den når undervisande lärare kan underlätta arbetsbördan för denne så länge informationen efter bearbetningen inte upplevs som undanhållande.

5.3 Metoddiskussion

Till denna studie valdes en kvalitativ metod med fenomenologisk ansats. Detta för att syftet med studien var att i enlighet med Kvale och Brinkmann (2009) med hjälp av enskilda individers upplevelser av ett fenomen, i det här fallet överlämningar mellan grundskolan och gymnasiet gällande elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar, få en ökad förståelse för fenomenet. Utgångspunkten var att verkligheten kan uppfattas på många olika sätt och att någon absolut och sann sanning inte alltid går att finna (Kvale & Brinkmann, 2009). Hade utfallet blivit annorlunda med en annan metod? Vid en första diskussion kring metod i studiens inledningsskede föll faktiskt valet på enkäter - en kvantitativ metod. Detta just för att få så många svar som möjligt att analysera. Med en kvantitativ metod hade visserligen fler svar erhållits, men de hade varit en redogörelse för människors uppfattningar snarare än upplevelser (Kvale & Brinkmann, 2009). Enkäter hade vidare gjort att respondenterna varit styrda i sina svar på grund av frågornas utformning i mycket större utsträckning än vad respondenterna blir i en semistrukturerad intervju där utrymmet för flexibilitet är stort. Således hade kanske värdefulla aspekter av den enskilda individens upplevelse av fenomenet överlämningar inte framkommit och kanske heller inte det faktum att vad som ingår i en lyckad överlämning är väldigt individuellt.

Något bör avslutningsvis också nämnas om urvalet av respondenter i studien. Att de personer som intervjuats ingår i intervjuarnas kontaktnät. Vissa av de intervjuade är dessutom verksamma på samma skolor som intervjuarna. Det faktum att intervjuarna i det här fallet hade en viss förkunskap om de intervjuade möjliggjorde att på förhand skaffa sig en uppfattning om huruvida dessa skulle kunna bidra med "relevant information till studien" (Backman, 2008). Den på förhand etablerade relationen mellan intervjuaren och den intervjuade antogs också bidra till en positiv intervjusituation där den intervjuade kände trygghet. Om studien istället endast innehållit respondenter som var okända för intervjuaren kanske de beskrivna upplevelserna sett annorlunda ut vilket är viktigt att ta i beaktande. Kvale och Brinkmann (2009) poängterar att en forskningsintervju aldrig kan ses som en helt

öppen och fri dialog mellan jämlika parter på grund av den maktsymmetri som finns däri baserat på rollerna forskaren och den intervjuade. I denna studie kanske detta maktförhållande utgjorde en mindre påverkan på de intervjuade beroende på deras relation till forskaren. I studien valde också en av de intervjuade att kontakta intervjuaren i efterhand och göra ett tillägg och förtydligande till sin berättelse. Något som kanske inte gjorts om denne inte haft en relation till intervjuaren.

5.3 Tillämpning

Studien visar på fenomenet överlämningars komplexitet och kan således bidra med ökad förståelse för detta. Resultaten visar att verksamma specialpedagoger, eller den/de yrkeskategorier som har huvudansvaret vid överlämningar mellan grundskolan och gymnasiet på den enskilda verksamheten, bör föra en kontinuerlig dialog med gymnasielärarna på individnivå om deras syn på vad som är meningsfull information gällande blivande gymnasieelever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar. Detta för att säkerställa att övergången för dessa elever blir så problemfri som möjligt och att de framgångsfaktorer som funnits på grundskolan även följer med/tas i beaktande på gymnasiet. Förhoppningen är sammanfattningsvis att denna studie kan leda till en djupare förståelse av problematiken som kan uppstå i samband med överlämningar, och således därigenom möjliggöra förbättringar av praktiken.

5.4 Fortsatt forskning

Möjlig fortsatt forskning inom området finner vi bland annat i själva studiens avgränsning. Således skulle framtida studier kunna undersöka övriga, vid överlämningar inom gymnasieskolan såväl som grundskolan, inblandade yrkeskategoriers upplevelser av och önskemål kring överlämningsförfarandet gällande elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar. Förslagsvis från specialpedagoger, studievägledare, rektorer och grundskollärare. Ett ytterligare möjligt framtida forskningsområde gällande överlämningar skulle även kunna vara elevernas egna upplevelser av processen vilket skulle kunna bidra till ökad kunskap inom området. Vid framtida studier kunde även observationer av själva överlämningsförfarandet vara av intresse, antingen som enskild metod eller som ett komplement till intervjuer, genom vilka det kunde skapas en djupare förståelse av tillvägagångssätt och vad som sägs. I denna studie begränsades möjligheten att använda

observationer på grund av tidpunkten för genomförandet av studien, det vill säga tidigt på vårterminen, eftersom överlämningskonferenser och liknande möten oftast sker vid höstterminens början eller möjligtvis vid slutet av vårterminen.

Referenser

- Ahlberg, A. (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik – att bygga broar*. Stockholm: Liber.
- Ahlberg, Ann. (2007). Specialpedagogik – ett kunskapsområde i utveckling. I Nilholm, Claes & Björck-Åkesson, Eva (red.) *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Aspelin, Jonas (2013). *Relationell specialpedagogik – i teori och praktik*, Kristianstad: Kristianstad University Press.
- Backman, Jarl (2008). *Rapporter och uppsatser*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Dorman, B. (2012). The Supported Teen: Transitioning to High School. *Leadership*, 41(5), 22-25.
- Dysthe, O. (2003). Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande. I O. Dysthe (Red.), *Dialog, samspel och lärande* (s. 31-74). Lund: Studentlitteratur.
- Dysthe, O. & Igländ, M-A. (2003). Vygotskij och sociokulturell teori. I O. Dysthe (Red.), *Dialog, samspel och lärande* (s. 75-94). Lund: Studentlitteratur.
- Gustavsson, B. (Red.) (2004). *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. (3., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Haug, P. (2012). Har vi ein skule for ale? I T. Barow & D. Östlund (red.) *Bildning för alla! En pedagogisk utmaning* (s.85-108). Kristianstad: Kristianstad University Press.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Karlsudd, Peter. (2012). Att diagnostisera till inkludering – en (upp)given fundering? I Barrow, Thomas & Östlund, Daniel (red.) *Bildning för alla! En pedagogisk utmaning*. Kristianstad: Kristianstad University Press.
- Kvalsund, R. & Bele, I.B. (2010). Students with Special Educational Needs-Social Inclusion or Marginalisation? Factors of Risk and Resilience in the Transition Between School and Early Adult Life. *Scandinavian journal of educational research*. Vol. 54, No. 1, 15-35.

- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. (30th anniversary expanded ed.) New York: Russell Sage Foundation.
- Myklebust, J. O. (2002). Inclusion or Exclusion? Transitions among Special Needs Students in Upper Secondary Education in Norway. *European journal of special needs education*. Vol. 17, No. 3, 251–263.
- Möllås, G. (2009). *"Detta ideliga mötande": En studie av hur kommunikation och samspel konstituerar gymnasieelevers skolpraktik*. (Doctoral dissertation). Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation.
- Nordevall, E. (2011). *Gymnasielärarens uppdrag som mentor: En etnografisk studie av relationens betydelse för elevens lärande och delaktighet*. Doktorsavhandling. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation.
- Persson, Bengt (2013). *Elevens olikheter och specialpedagogisk kunskap*. 3uppl. Stockholm: Liber.
- Repstad, P. (2007). *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. (4., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur
- Roll-Pettersson, L. & Mattson, E. H. (2007). Perspectives of Mothers of Children with Dyslectic Difficulties Concerning their Encounters with School: A Swedish Example. *European journal of special needs education*. Vol. 22, No. 4, 409-423.
- Rosenqvist, Jerry. (2007). Några aktuella specialpedagogiska forskningstrender. I Nilholm, Claes & Björck-Åkesson, Eva (red.) *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Skolverket (2011). *Läroplan för gymnasieskolan 2011, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen*. [Elektronisk resurs]. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2016). *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer*. [Elektronisk resurs]. Stockholm: Skolverket.
- Sverke, M. (2004). Design, urval och analys i kvantitativa studier. I Gustavsson, B. (Red.), *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen* (s. 21-45). (3., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, Roger. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Test, D. W., Bartholomew, A. & Bethune, L. (2015). What High School Administrators need to know about Secondary Transition Evidence-based Practices and Predictors for Students with Disabilities. *NASSP Bulletin*, 99(3), 254-273.

Vetenskapsrådet, Forskningsetiska principer: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>: 170119.

Wertsch, J.V. (1998). *Mind as action*. New York: Oxford University Press.

Bilaga 1 - Brev

Hej!

Tack för att du ställer upp på en intervju. Vår studie kommer att handla om överlämningar gällande elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar från grundskolan till gymnasiet. Vi vill helt enkelt veta mer om vad gymnasielärare vill ha för överlämningar. Varför vill vi veta det? För att som specialpedagoger se till att ge lärarna just den information de vill ha.

Inför intervjun är det bra om du förberett dig genom att fundera på följande:

1. Kan du berätta om en tidigare överlämning som du upplevde som bra?
2. Vad anser du att du behöver veta om blivande gymnasieelever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar?
3. Upplever att du får denna information?

Intervjun kommer att ta ca 20-30 minuter. Du kan självklart välja att avbryta den när du vill.

Den information du lämnar kommer endast att användas i utbildningssyfte vid sammanställningen av studien. Intervjun kommer att spelas in (endast ljud) och inspelningen kommer att raderas så fort studien är klar. Ingen information som kan röja din identitet kommer att redovisas vare sig i själva examensarbetet eller på annat sätt.

Tack för hjälpen!

/Susann & Therése

susann.shepherd@edu.simrishamn.se

Tel. 073-9525560

therese.alvnil@utb.kristianstad.se

Tel. 070-9675976

Bilaga 2 - Intervjuguide

1. Berätta om ett tillfälle då du fick en bra överlämning.

Eventuella följdfrågor:

- Hur gick överlämningen till?
- Vilken slags information fick du?
- Av vem?
- Hur?
- Hur använde du den information du fick när du sedan planerade och genomförde din undervisning?

Om den intervjuade ej har någon berättelse:

2. Vilken information får du om elever i behov av särskilt stöd/extra anpassningar?
3. Hur och av vem får du denna information?
4. Anser du att det är rätt information du får om eleverna?
5. Om inte, vilken information skulle du vilja få? Varför?
6. Har du elever nu som du skulle behövt ha information eller mer information om? (Be om konkret exempel).
7. Hur påverkar informationen du får din undervisning?

Eventuell följdfråga:

- Får du information om elever som du anser påverkar din fortsatta undervisning av dessa negativt?